

Κωστής Παλαμάς
Σατιρικά Γυμνάσματα

Νέα σχολιασμένη έκδοση:

Ε. Α. ΚΟΚΟΛΗΣ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ανακοίνωση στο Διεθνές Συμπόσιο «Κωστής Παλαμάς, Ο ποιητής και ο κριτικός» του Πανεπιστημίου Κύπρου, Πάφος, 8.6.2003· δημοσιεύτηκε στο περ. *Αντί*, τχ. 793-794 (αφιέρωμα στον Παλαμά), 25.7.2003, σ. 47-49.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ανακοίνωση στο Β' Διεθνές Συνέδριο «Κωστής Παλαμάς, Γραμματολογικά — Εκδοτικά — Κριτικά — Ερμηνευτικά ζητήματα» του Ιδρύματος Παλαμά, Αθήνα, 25.10.2003· δημοσιεύτηκε στο περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ. 24, (αφιέρωμα στον Παλαμά), Σεπτέμβριος-Δεκέμβριος 2003, σ. 81-86.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: ανακοίνωση στο Διεθνές Συμπόσιο «Ο Ελληνισμός στον 19ο αιώνα, Ιδεολογικές και αισθητικές αναζητήσεις» του Πανεπιστημίου Κύπρου, Λευκωσία, 24.1.2002· δημοσιεύθηκε με απαράδεκτες περικοπές στην εφημ. *Η Καθημερινή*, «Επτά Ημέρες», 30.3.2003 (αφιέρωμα στον Παλαμά)· την κυκλοφόρησα σε συμπληρωμένο φωτοανάτυπο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: ανακοίνωση του Μιχαήλ Ρέμπα στο προπτυχιακό σεμινάριό μου «Ο σατιρικός Παλαμάς», χειμερινό εξάμηνο 2002-2003· δημοσιεύθηκε στο περ. *Μικροφιλολογικά* της Λευκωσίας, τχ. 14, Φθινόπωρο 2003, σ. 35-37.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Τα Σατιρικά Γυμνάσματα και η ένταξή τους
στο χώρο της σάτιρας

Σατιρικές αιχμές θα βρούμε όχι λίγες στο σύνολο έργο του Παλαμά: στο ποιητικό, στα άρθρα και στις μελέτες, στα δημοσιογραφικά του γραψίματα. Αιχμές διάσπαρτες μεν, αλλά συχνά οξύτατες και εξαιρετικά ενδιαφέρουσες πάντα: μία ακόμη πτυχή του παλαμικού έργου που —μαζί με αρκετές άλλες— δεν έχει εξετασθεί με κάποια επάρκεια.

Πάντως, πυκνή σατιρική δραστηριότητα του ποιητή διαπιστώνουμε σε δύο φάσεις της σχεδόν εβδομηντάχρονης πνευματικής του ζωής. Η πρώτη, νεανική και δημοσιογραφική, παράγει πεζά κυρίως κείμενα (κυρίως, αλλά όχι μόνο) και εκτείνεται από το 1881 περίπου ως το 1883· διαμορφώνεται, ως ένα βαθμό, από το επαγγελματικό περιβάλλον μέσα στο οποίο δρα ο νεαρός δημοσιογράφος: τα σατιρικά —ακριβώς— φύλλα *Ραμπαγιάς* και *Μη Χάνε-*

σαι¹. Η δεύτερη σατιρική περίοδος του Παλαμά είναι αυτή που, μεταξύ άλλων, γεννά τα *Σατιρικά Γυμνάσματα*: 1907-1909².

Τα *Σατιρικά Γυμνάσματα* (στο εξής ΣΓ) ποτέ δεν εκδόθηκαν αυτοτελώς· τυπώθηκαν μαζί με τη συλλογή *Καημοί της Λιμνοθάλασσας* δύο φορές, το 1912 και το 1925. Όπως φαίνεται από το μέγεθος των τυπογραφικών στοιχείων στις σελίδες τίτλου και των δύο εκδόσεων, ο ποιητής τα θεωρούσε επίμετρο της συλλογής. Εξάλλου, δεν τα είχε δίχως λόγο βαφτίσει γυμνάσματα: δε φαίνεται να τους είχε και μεγάλη εμπιστοσύνη. Σήμερα μπορούμε μάλλον να επιμείνουμε ότι ο ποιητής αδικούσε το έργο του: δειγματοληπτικά, ο Κ. Θ. Δημαράς χαρακτηρίζει τα ΣΓ ως τη «γενναιότερη πολιτική σάτιρα που έχει να επιδείξει η νέα μας λογοτεχνία»³, και, κατά την ταπεινή μου γνώμη, τα περισσότερα ΣΓ συνιστούν όχι μόνο μια γενναία πολιτική πράξη, αλλά και ένα υψηλής ποιότητας και αποτελεσματικότητας ποιητικό επίτευγμα.

Αυτό βέβαια δεν έχει, αυτήν εδώ τη στιγμή, και τόση σημασία. Ενδιαφέρει όμως, όπως θα δούμε, το γεγονός ότι αυτή η έλλειψη εμπιστοσύνης του ποιητή απέναντι στο έργο

1. Βλ. το μελέτημά μου «Ρουσφετολογία και αντιμοναρχισμός: όψεις της σάτιρας του εικοσιτριάχρονου Παλαμά», εδώ, Παράρτημα 3.
2. Για τις δύο σατιρικές περιόδους του Παλαμά βλ. και το μελέτημά μου «Κωστής Παλαμάς» στον τόμο *Σάτιρα και πολιτική στη νεότερη Ελλάδα: Από τον Σολωμό ως τον Σεφέρη*, 1979, σ. 181-206.
3. Στην *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, 1975⁶, σ. 404· βλ. και «Κωστής Παλαμάς», ό.π., σ. 196 και 206.

του όχι μόνο διακρίνεται σε κάποιους στίχους των ΣΓ, αλλά και διαμορφώνει ορισμένα από αυτά τα ποιήματα.

Ο αναγνώστης στα 1912, ή χτες, ή και σήμερα, διαπιστώνει αμέσως ότι τα σαράντα τέσσερα ΣΓ, παρά τον τίτλο τους, δεν είναι όλα σατιρικά. Μερικά εντάσσονται εύκολα σε ευδιάκριτες κατηγορίες, που η θεματική τους σχέση με τη σάτιρα είναι είτε ανύπαρκτη είτε πολύ απόμακρη.

Όπως, λ.χ., το Α5, που προτρέπει τον *κυβερνήτη* να *στυλώσει της Πολιτείας το σαλεμένο σπίτι όχι με τα καράβια και με τα φουσάτα*, αλλά με τη σωστή παιδεία: *δάσκαλος γίνε, αλφαβητάρι κράτα*. Ο στόχος είναι, όπως θα περιμέναμε, διπλός: η υποστήριξη της δημοτικής γλώσσας και η απόκρουση της αρχαιολατρίας. Το ποίημα κλείνει ως εξής: *Τρανοί κι αν είναι οι τάφοι, τάφοι θα 'ναι. // Στον ήλιο τόπο θέλουμε κι εμείς*.

Στην ίδια «συμβουλευτική» κατηγορία ανήκει και το Β17. Αρχίζει: *Γυναίκα, αν θες αντρικεία να δουλέψεις / για τον ξεσκλαβωμό σου*, πρέπει να *κάψεις το τριπλό ξόανο που τους δούλους κάνει, / Συνήθεια, Κέρδος, Πρόληψη*. Και τελειώνει *κολακευτικά* και, κατά την αίσθησή μου, μέσα σε κλίμα πλάγιου αλλά σαφούς *machismo*: *Α! τα μεστά καμαρωτά σου στήθια / βραχνάς τα πνίγει, πνίχ' τον, πολεμίστρα / για την Αγάπη και για την Αλήθεια. // Πάντα μαζί σου κι η Ομορφιά η μεθύστρα*.

Η θεματική αυτή κατηγορία, που θα την τιτλοφορούσαμε «οδηγίες-συμβουλές: διδαχή» (στον Πίνακα της σ. 179 τα ποιήματα της κατηγορίας αυτής σημειώνονται με τη συντομογραφία *διδακτ.*), οπωσδήποτε δεν εντάσσεται στο χώρο

της σάτιρας. Προκύπτει ωστόσο, από μίαν άποψη, μέσα από τη στάση και την κατάσταση του σατιριστή: όταν καυτηριάζεις τη γύρω σου κατάντια, είναι φυσικό να αναζητάς, παράλληλα, και πιθανούς συμμάχους: και να τους καθοδηγείς.

Στην ομάδα των “διδασκικών” ποιημάτων ανήκουν επίσης το Α9, το ζεύγος Β7-8 και το Β16 κατά ένα του μήμα (το τελευταίο πρέπει, νομίζω, να ενταχθεί και στην κατηγορία των ποιημάτων “ενθάρρυνσης”).

Οδηγίες και συμβουλές θα συναντήσουμε και σε άλλα ποιήματα: μόνο που εδώ ο ποιητής, αντιμετωπίζοντας το δύσκολο έργο της σάτιρας, καθοδηγεί τον εαυτό του: *Στην αστόχαστη πλέμπα μην πλερώνεις, / Σατιριστή, του σκλάβου το χαράτσι* (Α3): ή, στο αμέσως επόμενο ποίημα: *Όχι λόγια χοντρά και λόγια κούφια* (Α4): ή *Ξύπνα κι εμπρός! οι στάβλοι νά του Αυγεία!* (Α10). Ο ποιητής αυτοεγκρατώνεται: *Σατιριστή κι εκδικητή, καρδιά!* (Α3: στον Πίνακα αυτή η κατηγορία σημειώνεται με τις συντομογραφίες: *προ.ς αυ. [τόν], εγκαρδ. [ίωση] και ενθάρρ. [υνη]*). Ζητά από τον εαυτό του να βρει το θάρρος και την παρηγορία που είχαν οι προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης, όταν κατακεραύνωναν τους παραστρατημένους ομοθρήσκους των: *Στήσου προφήτης, ρίξου των Εβραίων!* (Α4). Ενθαρρύνει τον εαυτό του και τον εξυψώνει: *σημαίνεις [...] / μια καινούργια θρησκεία: μινέα καμπάνα* (Α8): ή: *Το φως. Κι εγώ προφήτης του Ησούς* (Β16): ή: *Με ολανοιγμένην αγκαλιά μια Νίκη / σε προσμαίει* (Α13).

Στο δεύτερο ήδη ποίημα των ΣΓ ο ποιητής απευθύνεται όχι προς εαυτόν, αλλά προς το Στίχο του (κάτι που δεν είναι

και τόσο διαφορετικό!): *του ζωντανού του Λόγου παλικάρι / πλάσου κι ορθώσου κι αρματώσου, ω Στίχε!* (Α2). Και σε άλλα σημεία των ΣΓ ο Παλαμάς περιγράφει πώς είναι, πώς θα (πρέπει να) είναι η σάτιρά του: *Όποιος στοχαστικός, σα γιαταγάνι / το στοχασμό του αντρίκεια ας τότε βγάξει. / Πες τα και ακέρια και γυμνά· δε φτάνει // να λάμπ' η αλήθεια· πρέπει και να σφάζει* (Β13: στο Β16 θα ξανασυναντήσουμε την ίδια μεταφορά: *του Λόγου το σπαθί*)· ή αλλού, στα πλαίσια της φροντίδας του για το στίχο των ΣΓ: *στο Λόγο απάνου δούλευε γερά / και γνωστικά το στίχο σου, τεχνίτης* (Α12): αλλού πάλι απευθύνεται προς την άμυαλη Μάνα, του κόσμου το σκύβαλο, την πατρίδα της αμαρτίας, και αναφέρεται στην υιοθέτηση, για τα ΣΓ, της τερτοίνας απ' την Κόλαση του Δάντη: *Χορδή στη σιδερένια μου τη λύρα, / σκληρή και λαμπερή σαν το διαμάντι, / ταίριασα κι άλλη μια: για σένα πήρα // το τρίστιχο απ' την Κόλαση του Δάντη* (Α19). Στη σχέση του με το στίχο, και γενικότερα με την ποίησή του, αναφέρεται ο ποιητής και στο Β18: το ποίημα είναι ένα είδος λυρικού απολογισμού —κάτι που ο Παλαμάς το συνηθίζει—, και μόνο οι δύο τελευταίοι στίχοι (*και πότε ωμά [το στίχο μου] τον αμολά ο θυμός μου // φασκέλωμα στα μάτια των ανθρώπων*) σχετίζονται με τη σάτιρα.

Μερικά από τα ποιήματα, που αποσπάσματά τους μόλις χρησιμοποιήσαμε, είναι σαφώς “ποιήματα ποιητικής”, όπως τα λέμε: τα Α2, Α12, Β13 και Β18 (στον Πίνακα σημειώνονται με τη συντομογραφία *ποι. [ήματα] ποιητ. [ικής]*). Τα Α2 και Α12 δεν είναι σατιρικά ποιήματα. Των άλλων δύο, Β13 και Β18,

κάποιοι στίχοι τους εντάσσονται, όπως σημειώσαμε, στο χώρο της σάτιρας.

Από τα υπόλοιπα ποιήματα που αναφέραμε, σατιρικά είναι, δίχως αμφιβολίες, τα Α3, Α4, Α8 και Α19. Το Α10 μπορεί, χάρη στους δύο τελευταίους στίχους, να θεωρηθεί σατιρικό. Και το Β16, στους μισούς περίπου στίχους του, είναι σατιρικό.

Έως εδώ τα μη σατιρικά ΣΓ είναι οχτώ: από την πρώτη σειρά τα 2, 5, 9, 12 και 13· από τη δεύτερη τα 7-8 και το 17. Κατά κατηγορίες, τα διδακτικά είναι πέντε (Α5, Α9, Β7-8, Β17)· ένα είναι ποίημα “ενθάρρυνσης” (Α13) και δύο “ποιήματα ποιητικής” (Α2, Α12).

Δίπλα στο ποίημα “ενθάρρυνσης”, το Α13, υπάρχουν και κάποια ακόμη, ενταγμένα στο χώρο της σάτιρας αυτά, όπου ο ποιητής καθοδηγεί, εγκαρδιώνει, ενισχύει, εξυψώνει τον εαυτό του: τα Α3 (*Σατιριστή κι εκδικητή, καρδιά!*), Α4 (*Στήσου προφήτης*), Α8 (*σημαίνεις μια καινούργια θρησκεία*), Α10 (*εμπρός! οι στάβλοι νά του Αυγεία!*), Α13 (*μια Νίκη / σε προσμένει*). Έτσι σχηματίζεται μια ομάδα πέντε ποιημάτων που θα τα έλεγα “της αυτοεγκαρδίωσης”. Πίσω ακριβώς από αυτή την ανάγκη του ποιητή να δώσει οδηγίες και κουράγιο στον εαυτό του, την ώρα που καταπιάνεται με τη σάτιρα, διακρίνεται, αν δεν κάνω λάθος, αυτό που επισήμανα νωρίτερα: η έλλειψη εμπιστοσύνης προς το έργο που επιχειρεί.

Ο Παλαμάς το ήξερε βέβαια ότι τα ΣΓ δεν είναι όλα σατιρικά. Και αρκετά νωρίς φρόντισε, φευγαλέα αλλά μαζί και ουσιαστικά (όπως θα δούμε), να σχολιάσει το γεγονός.

Τα ΣΓ εκδίδονται ως επίμετρο, όπως είπαμε, της συλλογής *Καημοί της Λιμνοθάλασσας* στις αρχές του 1912⁴. Τον Απρίλιο του 1912 ο Παλαμάς σε άρθρο του στο *Νουμά* αυτοσχολιάζεται: υπάρχουν, γράφει, σε κάποιες «σειρές ποιημάτων» του ορισμένα ποιήματα που «κάπως ξεχωρίζουν στο περιεχόμενό τους από τ' άλλα τ' αδέρφια της σειράς»· φέρνει ένα παράδειγμα από την *Ασάλευτη Ζωή* του 1904, και συνεχίζει: «Το θεματικό τούτο άλλαγμα το συχνοβλέπουμε και σε άλλα έργα του ποιητή»· χρησιμοποιεί άλλο ένα παράδειγμα, από την *Ασάλευτη Ζωή* κι αυτό (όπου μάλιστα είναι «ν' απορεί κανείς πώς [τα δύο ποιήματα του παραδείγματός του] μπήκαν εκεί μέσα χωρίς να είν' εκεί ο τόπος τους»), αλλάζει παράγραφο και περνάει στα φρεσκοτυπωμένα ΣΓ:

Σαν ένα τέτοιο άλλαγμα νιώθουμε ακόμα και στα «Σατιρικά Γυμνάσματα»· που ενώ αρχίζουν με πρόθεση να χτυπήσουν πρόσωπα και αντικείμενα σε ορισμέν' απάνου συνταραχτικά ζητήματα πολιτικά και κοινωνικά, όσο προχωρούν τραβιόνται από στοχαστικές γενικότητες και υπονοητικές εικόνες⁵.

Έτσι λοιπόν: τα ΣΓ παρασύρονται-τραβιόνται, όσο προχωρούν, προς στοχαστικές γενικότητες και προς υπονοητικές εικόνες.

4. Η έκδοση αναγγέλλεται στην εφημερίδα *Αθήναι* στις 7 Ιανουαρίου και στην εφημερίδα *Πατρίς* στις 29 Φεβρουαρίου· ο Ξενόπουλος κρίνει τη συλλογή στην εφημερίδα *Καιροί* στις 5 Μαρτίου: Κ. Γ. Κασίνη, *Βιβλιογραφία Κωστή Παλαμά (1911-1925)*, 1973, αρ. 1835 και 1844.
5. *Απαντα*, 10, 463.

Ας δούμε πώς μπορούμε να εφαρμόσουμε στη «σειρά ποιημάτων» ΣΓ τις δύο κατηγορίες, *στοχαστικές γενικότητες* και *υπονοητικές εικόνες*, που μας προτείνει το αυτοσχόλιο του ποιητή.

Στις *στοχαστικές γενικότητες* θα μπορούσαν βέβαια να ενταχθούν τα διδακτικά ποιήματα, τα “ποιήματα ποιητικής” και το ένα ενθαρρυντικό. Ποια άλλα τραβιόνται-παρασύρονται έξω από το χώρο της σάτιρας; — Κάποια ΣΓ που θα τα λέγαμε “της σκέψης” ή “φιλοσοφικά” (στον Πίνακα σημειώνονται με τη συντομογραφία *φιλοσ.[οφικά]*): το Β10, που κλείνει με τον ωραίο στίχο *Ό,τι δεν αγαπούμε, δεν υπάρχει* το Β20, που καταλήγει στη διαβεβαίωση *Τα πάντα υπάρχουν από τη στιγμή // που βλέπονται σε νου τρανού καθρέφτη* και το ζευγάρι του, το Β21, που κηρύσσει το ακριβώς αντίθετο: αυτό που έχει σημασία είναι όχι ο *φιλόσοφος νους*, αλλά η καρδιά και το συναίσθημα: *οι καρδιές με τα πάθια, νά τα αιώνια!*

Στις *εικόνες* που ο Παλαμάς τις λέει *υπονοητικές* (ένα καλό συνώνυμο θα ήταν, νομίζω, “υπαινικτικές”) υπάγονται τα εξής τέσσερα μη σατιρικά (τουλάχιστον ευθέως) ΣΓ: το Α11, όπου η *μυρσινιά* περηφανεύεται που στα *κλωνάρια* της έκρυσσε το σπαθί του ο τυραννοκτόνος *Αρμόδιος*: το Α14, όπου ο ποιητής συναντάει στην *ακάθαρτη αγορά* έναν παλαιό του έρωτα και, παρά το γεγονός ότι ο ίδιος είναι *σωμένος ψαρότριχος* και αυτή μια *χοντρή γυναίκα τσακισμένη*, ο περασμένος πόθος ξαναζωντανεύει για μιαν ελάχιστη στιγμή και το Β23, όπου αυτός που *όριζε την Πόλη*, τώρα τυφλός και από

το χέρι ενός παιδιού *συρμένος*, τραβά το δρόμο του, *σα για να μπει στα πρώτα παλάτια του* και ο τελευταίος στίχος αναρωτιέται: *είναι για θάμασμα ή για κλάμα;*

Σωστά ο Παλαμάς χαρακτηρίζει *υπονοητικές* τις εικόνες του.

Τέλος, πέρα από όσα επισήμανε ο ποιητής, υπάρχει και μια ομάδα τριών μη σατιρικών ποιημάτων που θα μπορούσαν να υπαχθούν σ' αυτό που ο ίδιος ο Παλαμάς θα ονομάσει αργότερα «*κασσιανισμό*»: μια «*συνείδηση του αγιάτρευτου ξεπεσμού*» μέσα στην οποία «ο ποιητής αυτοστιγματίζεται, αυτοκατακρίνεται, αυτοχτυπιέται, μαστιγώνεται»⁶.

Τα τρία «*κασσιανικά*» ποιήματα (που στον Πίνακα σημειώνονται με τη συντομογραφία *κασσ.*) είναι το Α6: *Ανήμπορος εγώ είμαι και με τρώει / στην πολυθρόνα τη στενή ριμμένο / με ασκητικό στα χέρια κομπολόι / κορμού ή ψυχής κάποιο κακό κρυμμένο. // Τη σκηνή της αρρώστιας μου κτλ.* το Α15, όπου ο ετοιμοθάνατος ποιητής μοιράζει στους *κληρονόμους* του τα σύνεργα και τις περιοχές της τέχνης του: *την άρπα, το μαντολίνο των καημών, τη βουνίσια φλογέρα, την τραχιά σάλπιγγα, το βούνευρο, ένα χρυσό κοντύλι* μένει

6. Βλ. «Β', Ο λυρισμός του εγώ», στο «Μέρος δεύτερο, Οι τρεις λυρισμοί» της *Ποιητικής μου*, α' έκδ. 1933· το «Γ', Ο λυρισμός των όλων» έχει στο τέλος την ένδειξη «1920», η οποία μπορεί να αφορά και το «Β', Ο λυρισμός του εγώ» και που μάλλον είναι χρονολογία γραφής (στη *Βιβλιογραφία* του Κατσίμπαλη, αρ. 2112-2302, δε βρίσκω σχετικό δημοσίευμα μέσα στο 1920). Στα *Άπαντα* ο όρος «κασσιανισμός»: 10,515· τα άλλα δύο παραθέματα: 10,514.

ο έβδομος και τελευταίος κληρονόμος, απέναντι στον οποίο ο ποιητής κραυγάζει: —*Μα εσύ; Μα εσύ μολεύεις τον αέρα· // σ' εσένα την κατάρα μου· και το Β12, όπου οι στίχοι μέσα μου κλειώ [...] / κάτι που δε μπορώ να το σκοτώσω, // το σίχαμα, το σίχαμα. Σκουλήκι και το ποίημα κλείνει: Σιχαίνομαι την πλάση την Ελένη, / τη Λάμια πλάση, τη χαρά, τα νιώτα, / σιχαίνομαι ό,τι ζει κι ό,τι πεθαίνει. // Κι εμένα πιο πολύ κι απ' όλα πρώτα.*

Πολλά θα είχαν, φαντάζομαι, να πουν ειδικοί και μη ειδικοί γι' αυτή την πτυχή της παλαμικής ποίησης. Δεν είναι όμως αυτό το θέμα μας.

Αθροίζοντας θα βρούμε, με τα αναποφεύκτως απλουστευτικά μέτρα που χρησιμοποιήσαμε, ότι από τα σαράντα τέσσερα ΣΓ τα δεκαοχτώ δεν εντάσσονται στο χώρο της σάτιρας· ποσοστό λίγο πιο πάνω από το 40%. Πρέπει ωστόσο, και παράλληλα, να σημειώσουμε ότι τα πιο πολλά από τα δεκαοχτώ μη σατιρικά “γυμνάσματα” είναι σημαντικά ποιήματα.

Η διαπίστωση ότι τόσα ΣΓ δεν είναι σατιρικά δε σημαίνει καθόλου ότι η ποιητική σύνθεση που ονομάζεται ΣΓ θα κέρδιζε, αν απουσίαζαν αυτά τα δεκαοχτώ ποιήματα. Κάθε άλλο: ο συνδυασμός σατιρικών και μη μερών κάνει, κατά την εκτίμησή μου, την όλη σύνθεση ιδιαίτερα γοητευτική.

ΠΙΝΑΚΑΣ

Πρώτη σειρά	Δεύτερη σειρά
1. σατ. / ...	1. σατ. / ...
2. --- / ποι. ποιητ.	2. σατ. / ...
3. σατ. / εγκαρδ.	3. σατ. / ...
4. σατ. / προς εαυ.	4. σατ. / ...
5. --- / διδακτ.	5. σατ. / ...
6. --- / κασσ.	6. σατ. / ...
7. σατ. / (το 1/2)	7. --- / διδακτ.
8. σατ. / ενθάρρ.	8. --- / διδακτ.
9. --- / διδακτ.	9. σατ. / ...
10. σατ. / (στ. 12-13)	10. --- / φιλοσ.
11. --- / “εικόνα”	11. σατ. / ...
12. --- / ποι. ποιητ.	12. --- / κασσ.
13. --- / ενθάρρ.	13. σατ. / ποι. ποιητ.
14. --- / “εικόνα”	14. --- / “εικόνα”
15. --- / κασσ.	15. σατ. / ...
16. σατ. / ...	16. σατ. / (το 1/2)
17. σατ. / ...	17. --- / διδακτ.
18. σατ. / ...	18. σατ. / (στ. 12-13)
19. σατ. / ...	19. σατ. / ...
20. σατ. / ...	20. --- / φιλοσ.
	21. --- / φιλοσ.
	22. σατ. / ...
	23. --- / “εικόνα”
	24. σατ. / ...